

TARIX KO‘ZGUSI

Shadiyeva Ug‘iloy Urinbayevna,
Angren shahar tarixi muzeyi Fondlar Bosh saqlovchisi

Appaxodjaeva Iroda O‘ktamovna,
Muzey ilmiy xodimi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19603849>

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarixning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni, uning insoniyat tafakkuri va madaniy merosni shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, tarixiy voqealarni tahlil qilish orqali bugungi kunni anglash va kelajakni barpo etishdagi ahamiyati ochib beriladi. Tarix – bu o‘tmish saboqlari orqali hozirgi va kelajakni yorituvchi ko‘zgudir.

Kalit so‘zlar: tarix, jamiyat, rivojlanish, meros, tahlil, madaniyat, kelajak

Annotation. In this article, the role of history in the development of society, as well as its importance in shaping human thought and cultural heritage, is highlighted. It also reveals the significance of understanding the present day and building the future through the analysis of historical events. History is a mirror that illuminates the present and the future through the lessons of the past.

Keywords: history, society, development, heritage, analysis, culture, future

Tarix – insoniyatning o‘tmishi, tajribasi va ma’naviy merosini o‘zida mujassam etgan beqiyos xazinadir. U faqatgina o‘tgan voqealar majmuasi emas, balki bugungi kunni anglash va kelajakni barpo etish uchun muhim manba hisoblanadi. Shu bois tarixni ko‘pincha “ko‘zgu” deb atashadi — u orqali jamiyat o‘z o‘tmishini ko‘rib, xulosa chiqaradi.

Har bir xalq o‘z tarixi orqali o‘zligini anglaydi, milliy qadriyatlarini saqlaydi va kelajak avlodga yetkazadi. Agar tarix unutilsa, millat o‘z ildizlaridan uzilib qolishi mumkin.

Shuningdek, tarix katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. O‘tmishda yashab o‘tgan buyuk shaxslar, qahramonlar va davlat arboblari hayoti yoshlar uchun ibrat maktabidir. Ular orqali vatanparvarlik, jasorat, sadoqat va ma’naviy barkamollik kabi fazilatlar shakllanadi.

Tarix yana muhim saboqlar manbaidir. Insoniyat tarixidagi urushlar, inqirozlar va turli ziddiyatlar insonlarga katta yo‘qotishlar olib kelgan. Ularni tahlil qilish orqali jamiyat kelajakda shunday xatolarni takrorlamaslikka harakat qiladi. Demak, tarix – bu faqat o‘tmish emas, balki kelajak uchun qo‘llanma hamdir.[1]

Bundan tashqari, tarix inson tafakkurini rivojlantiradi. Tarixiy voqealarni o‘rganish, ularni solishtirish va tahlil qilish insonda tanqidiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. Bu esa zamonaviy axborotga boy jamiyatda to‘g‘ri qaror qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Madaniy meros — bu o‘tmish avlodlar tomonidan yaratilgan va bugungi kungacha yetib kelgan, kelajak avlod uchun ham muhim ahamiyatga ega bo‘lgan

barcha madaniy boyliklar majmuasidir. U nafaqat tarixiy yodgorliklar, balki xalqning ma'naviy qadriyatlarini ham qamrab oladi.

Madaniy meros ob'ektlari har bir millatning o'ziga xosligini belgilaydi va uning jahon sivilizatsiyasidagi o'rnini ko'rsatadi.

Bu xalqning ma'naviy hayoti bilan bog'liq boyliklardir:

- urf-odat va an'analar
- xalq og'zaki ijodi (ertak, doston, maqollar)
- milliy bayramlar
- musiqa va raqs san'ati
- hunarmandchilik an'analari

Madaniy merosni asrashda ham tarixning o'rnini beqiyos. Me'moriy yodgorliklar, qadimiy an'analar, urf-odatlar va til – bularning barchasi tarix orqali bizgacha yetib kelgan. Ularni asrab-avaylash esa har bir insonning burchidir.

Bugungi kunda tarixni o'rganishda zamonaviy texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Raqamli arxivlar, elektron kitoblar, virtual muzeylar tarixni yanada jonli va qiziqarli tarzda o'rganish imkonini yaratmoqda. Bu esa yosh avlodning tarixga bo'lgan qiziqishini oshiradi.[2]

Muzey – tarix ko'zgusi bizni o'tmish bilan bog'laydigan bunday maskanlarda xalqimizning uzoq yillarni tarixi bilan tanishamiz. Muzeylardagi har bir eksponat odamlarning hayoti, yashash tarzi, mehnat faoliyati, madaniyati, san'ati haqida ma'lumot berish uchun xizmat qiladi.

O'zbekiston muzeylari 130 yillik tarixga ega. Mamlakat miqyosida muntazam faoliyat yuritayotgan 1200 dan ziyod turli yo'nalish va soha muzeylari tashrif buyuruvchilarni bilimlarini kengaytirib, tasavvurlarini kengaytirish uchun beminnat xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda yurtimizda 130 ga yaqin muzey faoliyat olib bormoqda. Ularda saqlanayotgan eksponatlar soni 2,17 milliondan oshgan. Shu o'rinda yurtimizda faoliyatini yaxshi yo'lga qo'ygan o'nlab muzeylarni sanab o'tishimiz mumkin. Masalan N.V. Saviskiy nomidagi Qoraqalpog'iston Davlat San'at muzeyi respublikamizdagi yirik muzeylardan hisoblanadi. Nukus shahrida 1966 yil tashkil topgan. 1984 yildan N.V. Saviskiy nomi bilan ataladi. Muzey taniqli etnograf, restavrator Igor Saviskiyning sa'y-harakati va u to'plagan qoraqalpoq halq amaliy san'ati asarlari negizida asos solingan. Muzeyni aylanar ekansiz, qoraqalpoq xalqining yaqin o'tmishdagi hayoti, san'ati, orzu armonlari bilan yuzma – yuz kelganday bo'lasiz.

O'zbekistonda tarixiy va madaniy boyliklarni namoyon etuvchi ko'plab muzeylar mavjud. Jumladan:

- O'zbekiston tarixi davlat muzeyi — mamlakat tarixi qadimdan to hozirgi kungacha yoritiladi.
- Amir Temur muzeyi — buyuk sarkarda va davlat arbobi faoliyatiga bag'ishlangan.

- Ichan-qal’a davlat muzey-qo‘riqxonasi — ochiq osmon ostidagi tarixiy majmua.

Bu muzeylar “tarix ko‘zgusi” tushunchasini amaliy jihatdan namoyon qiladi.

Bugungi kunda yurtimizning barcha viloyatida o‘sha hudud tarixi, madaniyati va san’ati haqida hikoya qiluvchi muzeylar faoliyati yo‘lga qo‘yilgan. Bu aholini talab va ehtiyojlarini qondirish bilan bir qatorda mamlakatimizga tashrif buyurayotgan xorijiy sayyohatchilarning safi yildan yilga kengayib borayotganligini e’tiborga olib ularga qulaylik yaratish uchun xizmat qilyapti.

Muzeylar ta’lim tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. O‘quvchilar va talabalar muzeylarga tashrif buyurib, darslarda olgan nazariy bilimlarini mustahkamlaydilar. Bu esa ularda tarixga nisbatan qiziqish va hurmatni oshiradi.

Bugungi kunda muzeylar faqat an’anaviy shaklda emas, balki raqamli formatda ham faoliyat yuritmoqda. Virtual ekskursiyalar, 3D ko‘rgazmalar va onlayn platformalar orqali dunyoning istalgan nuqtasidan turib muzeylarni “ziyosat qilish” mumkin.

Bizni Angren shahridagi O‘lkashunoslik muzeyi 1960 yil 21 sentabrda Sosgorod posyolkasida tashkil topgan. 1972 yilda muzey yangi moslashtirilgan binoga ko‘chirildi. 2019 yilda 19 avgustda Angren shahar xokimining qarori bilan Angren tarixi muzeyi deb qayta nomlandi. Hozirgi kunda 3 ta: tabiat, tarix va san’at bo‘limlaridan iborat.

Ayni kunda 25 nafar xodim faoliyat yuritayotgan bu muzeyda 35 000 dan ortiq eksponat saqlanadi.

Muzeyning tarix bo‘limidan o‘rin olgan eksponatlarda Sosgorod posyolkasining tashkil etilishidan tortib Angren shahriga aylantirilishi va hozirgi kungacha bo‘lgan davr haqida hikoya qilinadi.

Muzeyga tashrif buyurganlar san’at xom ashyosi bo‘lgan ko‘mir konining ochilishi, u yerda olib borilgan dastlabki ishlar bilan batafsil tanishishi mumkin. Albatta 60 yillarda ko‘mir qazib chiqarish oson bo‘lmagan. Tomoshabinlar texnika rivojlangan keyingi yillarda ishlab chiqarishning sifat va samaradorligini ortib borganligini muzeydan o‘rin olgan suratlardan va boshqa noyob eksponatlardan bilib olish mumkin.

Angren issiqlik elektrostansiyasi yirik sanoat korxonalaridan biridir. Bu yerda Angren GRESiga ta’mal toshini qo‘yilishidan shu kungacha, ya’ni yirik ishlab chiqarish korxonasiga aylanguncha qanday mehnat va jasorat ko‘rsatilganligini muzeydan o‘rin olgan eksponatlar batafsil hikoya qiladi.

Angren tog‘li hududda joylashgan so‘lim go‘shalardan biri. Shuning uchun xalq bu yerda o‘nlab sanatoriy va dam olish maskanlari xalqimizga beminnat xizmat qilib kelyapti. Muzeyga tashrif buyurganlar Angrenning o‘ziga xos tabiati, nabodot va hayvonot olami bilan ham tanishish imkoniga ega bo‘ladilar.

Angren yildan yilga rivojlanib ishlab chiqarish surati kengayib, odamlarning moddiy farovonligi ortib borayotgan ko‘rkam shaharga aylanib bormoqda. Shu bilan birga san’at va madaniyat rivojlanayapti.

Muzeyda faqat kechagi kun emas bugungi kun qahramonlari, madaniyat va san’at sohasida astoydil izlanib yaxshi natijalarga erishayotganlar ham juda ko‘p. Muzeyga tashrif buyurganlar ular haqida ham yetarlicha ma’lumot olishi mumkin. Biz Angren tarix muzeyi jamoasi xalqimizning ma’naviy olamini kengaytirish, boyitish yo‘lida xizmat qilayotganimizdan mamnunmiz.

Muzeylarning asosiy vazifalaridan biri — madaniy merosni saqlash va kelajak avlodga yetkazishdir. Agar muzeylar bo‘lmaganida, ko‘plab tarixiy yodgorliklar yo‘qolib ketishi mumkin edi. Shu sababli muzeylar nafaqat saqlovchi, balki tarbiyachi vazifasini ham bajaradi. Ular yosh avlodga milliy g‘urur, vatanparvarlik va ajdodlar merosiga hurmat tuyg‘usini shakllantiradi.

Bundan tashqari, muzeylar ilmiy tadqiqot ishlari uchun ham muhim ahamiyatga ega. Tarixchilar, arxeologlar va olimlar muzeylarda saqlanayotgan materiallar asosida izlanishlar olib boradilar. Bu esa yangi kashfiyotlar va tarixiy haqiqatlarni ochishga yordam beradi.

Muzeylar turli xil bo‘ladi: tarix muzeylari, san’at muzeylari, arxeologiya muzeylari, adabiyot va memorial muzeylar shular jumlasidandir. Har bir muzey o‘z yo‘nalishiga ko‘ra jamiyat hayotining ma’lum bir sohasini yoritib beradi. Masalan, san’at muzeylari insonning estetik didi va ijodini namoyon etsa, tarix muzeylari o‘tmish voqealarini yoritadi.

O‘zbekistonda ham muzeylar faoliyatiga katta e’tibor qaratiladi. Mustaqillik yillarida ko‘plab yangi muzeylar tashkil etildi, mavjud muzeylar esa zamonaviy talablar asosida qayta ta’mirlandi. Bu esa milliy merosimizni asrab-avaylash va uni jahonga tanitishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa qilib aytganda, madaniy meros ob’ektlari — bu xalqning tarixiy xotirasi, ma’naviy boyligi va milliy g‘ururidir. Ularni asrab-avaylash, o‘rganish va kelajak avlodga yetkazish barchamizning muqaddas burchimizdir. Chunki madaniy merosni saqlagan millatgina o‘z kelajagini mustahkam qurishi mumkin.

Tarix haqiqatan ham ko‘zguga o‘xshaydi. Unda o‘tmish aks etadi, bugungi kunni anglash imkoni yaratiladi va kelajakka yo‘l ko‘rsatiladi. Tarixni chuqur o‘rganish va undan to‘g‘ri xulosa chiqarish har bir jamiyatning barqaror taraqqiyoti uchun muhim omil hisoblanadi.

Muzeylar — tarixni saqlovchi, uni jonlantiruvchi va kelajak avlodga yetkazuvchi muhim ko‘prikdir. Ular orqali biz o‘z o‘tmishimizni anglaymiz, bugungi kunimizni baholaymiz va kelajakka ishonch bilan qadam qo‘yamiz. Shu ma’noda, muzeylar haqiqatan ham “tarixning jonli ko‘zgusi” hisoblanadi va har bir inson muzeylarga borib, o‘z tarixini bilishi va undan xulosa chiqarishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Azamatov A. O‘zbekiston tarixi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
2. Rajabov Q. Jahon tarixi. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2014.
3. Toyinbi A.J. Tarixni o‘rganish. — Toshkent: Sharq, 2003.